

נוביני קרקובסקיה **Nowiny Krakowskie**

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
ZWIAZEK KRAKOWIAN W IZRAELU
ASSOCIATION OF CRACOWIANS IN ISRAEL

כתיבה, עריכה והבאה לדפוס: **לילי הבר**
 כתובת: ת.ד. 17209 תל אביב 69051
 דואר אלקטרוני: lili@lyhaber.com
 טלפון: 09-9579540 פקס: 054-4436366

גליון 15, יוני 2007 סיון ה'תשס"ז

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

טקס זיכרון בבלז'ץ לציון 65 שנה לאקציית יוני 1942

ביום 4 ביוני 2007 נערך בבלז'ץ מותם אלפים מיהודי קרקוב. טקס זיכרון לציון 65 לאקציית כעשרת אלפים יהודים יוני 1942, שבה נשלחו אל שהתגוררו עד אז בגטו פודגוז'ה

נשלחו, בשלושה משלוחים שנערכו מה-28 במאי ועד ה-8 ביוני, אל מותם בתאי הגזים שבמקום. קבוצת ישראלים, שמשפחותיהם התגוררו בקרקוב לפני המלחמה, הגיעה למקום, יחד עם קבוצת סטודנטים מקהלת הלימודים היהודית באוניברסיטה

היאגלונית, מספר יהודים המשתייכים אל הקהילה בקרקוב, והרב של קרקוב. במקום המתונו לנו מנהל האתר, מר רוברט קובאק, ראש המועצה המקומית, אנז'י אדמק, מנהל התיכון המקומי וקבוצת תלמידים מצטיינים מבית הספר התיכון במקום. בטקס הקריאו התלמידים קטעים מספרו של חסיד אומות העולם, תדאוש פנקביץ.

הרב של קרקוב נשא תפילה לזכר הנרצחים, ואחדים מהנוכחים אמרו דברים לזכרם. הטקס הסתיים בשיר "אלי אלי" (בעברית) ששרה נעמי, סטודנטית קרקובאית ובשירת התקווה.

אתר ההנצחה במחנה המוות בבלז'ץ

רומק בירנבוים, "נצר אחרון" מקרקוב

לקיבוץ כפר מסריק, ואחר כך עבר לחיפה שם עבד כצבע.

במלחמת העצמאות הצטרף למגנים על העיר חיפה ו-17.4.1948. כאשר חש להציל אישה שנפגעה מכדור צלף ערבי, נפגע ונהרג. ראובן בירנבוים קבור בבית הקברות הצבאי בחיפה.

אנו מחפשים מידע על ראובן בירנבוים. האם מישהו יודע היכן למד בקרקוב? באיזה בית ספר עממי ובאיזה תיכון? היכן התגורר הוא או יחד עם משפחתו בתקופת הגטו? האם היה בפלשוב או במחנה אחר? האם מישהו יודע כיצד עלה לישראל? האם מישהו הכיר אותו או את משפחתו? עזרתכם חשובה לנו.

ניצולים רבים שעלו לישראל השתתפו, מיד עם הגעתם, בקרבות מלחמת השחרור, וחלקם נאלץ לתרום למדינה את היקר ביותר - את חייהם. בין הנופלים גם 274 חללים שעלו בגפם לאחר ששרדו את השואה, ועד כה לא נמצאו קרוביהם. מספר בתי ספר בארץ התגייסו למיזם "נצר אחרון", שמטרתו לאתר קרובים של הנופלים.

ראובן (רומק) בירנבוים, יליד קרקוב, נמנה על הנופלים הללו, ואנו עושים מאמץ לאתר את קרובי משפחתו, במסגרת אותו פרויקט. רומק נולד ב-1919 למנחם-מנדל והינדא; מצד אביו היה נכדם של יצחק גינרנבאום וארנסטנה לבית וולפלייר והאם הינדא הייתה בת לזר בירנאום ורייזל לבית שלר, שהתגוררו ברחוב גרוצקה 5. יצחק, אחיה הצעיר של הינדא היה חייט, ובשנת 1932 נישא בקרקוב לפאולניה פולה לבית פלנר מרומניה. רומק והוריו התגוררו ברחוב גרטורדי 20; מנדל היה צבע אמן, ובנו רומן עזר לידו.

עם פלישת הגרמנים לפולין נספו ההורים, והוא נכלא במחנה ריכוז. באביב 1946 הצטרף לקבוצת מעפילים והגיע עמם לארץ. כאן הצטרף

מועצת העיר קרקוב תבדוק מאבטחי המשלחות לפולין

זאת בעקבות טענות כי המאבטחים נוהגים בגסות כלפי תושבים מקומיים ואף מפעילים נגדם כוח שלא לצורך, כך מדווח סופר הארץ עמירם ברקת באתר האינטרנט מ-23.5.2007.

בפולנים כאוות נפשם והמאבטחים מתייחסים לתושבים ולתיירים כאל טרוריסטים פוטנציאליים.

בשנה שעברה ביקרו למעלה מ-20 אלף בני נוער ישראלים בפולין במסגרת תכניות של משרד החינוך להכרת מחנות ההשמדה והריכוז בפולין. בעבר נטען כי מסעות אלו הם חד-ממדיים, מתעלמים מ-800 שנות היסטוריה יהודית בפולין ומעוררים בקרב משתתפיהם את הרושם המעוות שהפולנים היו אחראים לרצח היהודים בשואה לא פחות מהגרמנים.

מועצת העיר קרקוב תבדוק את התנהגותם של מאבטחים ישראלים המלווים קבוצות נוער במסעות בפולין, כך דיווחו כלי התקשורת בפולין. זאת, בעקבות טענות כי המאבטחים נוהגים בגסות כלפי תושבים מקומיים ואף מפעילים נגדם כוח שלא לצורך.

בין השאר מופנות כלפי המאבטחים טענות על עלבונות, על שימוש בכוח במקומות שונים ואף על שימוש באזיקים כדי לעצור אנשים שנתפשו כמאיימים על שלוםם של בני הנוער. על פי אחד העיתונים "הביטחון הישראלי עושה

קצרים

ב-1-2 ביוני התקיימו "ימי ישראל" בקרקוב, ארוע שאורגן על ידי קבוצת סטודנטים "גשר", אגודת יחידות ישראל-פולין וארגון יוצאי קרקוב.

בתחילת יוני התקיים בקרקוב פסטיבל הסרטים ובו הוצג הסרט על נתן גרוס ז"ל שצולם ונערך על ידי אחיו, יורם. הארוע התקיים בככר גיבורי הגטו ברובע פודגוז'ה, בנוכחות פרנסי העיר וראשי תעשיית הסרטים הבינלאומית.

כנס בינלאומי על ההתחדשות העירונית של הרובעים היהודיים במרכז אירופה, ובמיוחד בפולין, יתקיים בקרקוב ב-25-26 ביוני 2007.

בגלריה הבינלאומית לתרבות, ככר השוק 25, קרקוב, תפתח תערוכת צילומים "עולם שלפני השואה - יהודי קרקוב לפני המלחמה". התערוכה תהיה פתוחה מה-26 ביוני ועד ה-28 באוקטובר, ימים ג' עד א', שעות 10-18.

במרכז לתרבות יהודית, רח' מייזלסה 17, קרקוב, נערך ביום ג' 12.6 רב-שיח "פלשוב - אתגר וחובה", כיצד לנהל את השטח שבו היה בעבר מחנה הריכוז פלשוב.

ביום שני 18.6.2007 מתקיים במרכז לתרבות יהודית בקרקוב רב-שיח בנושא: "המפעל של שינדלר - ומה הלאה?" - מה יהיה במקום וכיצד הוא ינוהל.

ספרה של מרים רום "נוצת יען" יושק בארוע חגיגי שיתקיים ביום חמישי 21 ביוני החל מהשעה 19:30, באולם "נופים" במוזיאון הארץ, רמת אביב, תל אביב. ידברו: נפתלי לביא, אמיר גוטפרינד ויהודית רותם.

קול מאופל

ברדת הערב מצאנו את עצמנו בצריף גדול ללא רצפה. כל אחד מצא לו פיסת שטח להניח עליה את עצמותיו. התהפכתי על המצע הקר והלח. ניסיתי לחטוף שינה, אך קול ערב של ניגון מוכר הגיע לאוזניי מקצה הצריף. תהיתי מאין מוכרים לי הקול והמנגינה, שהיו כחד מן העבר. אט-אט זיהיתי את קולו של החזן יוס'ל מנדלבאום, שזימר את הקטע "מקדש מלך" מהפזמון "לכה דודי" בתפילת קבלת שבת. זו היתה מנגינה בנוסח חסידי בובוב, שאותה שמעתי קודם לכן בקרקוב. הייתי אז בן תשע והלכתי לבית המדרש של חסידי בובוב, שבו התפלל יוס'ל מנדלבאום, לכבודו של הרבי מבובוב, רבי בן-ציון הלבפשטס, שבא עם פמליה גדולה לביקור בעיר.

בית התפילה של חסיד בובוב ברח' 1-2 Szewska

בית המדרש של הרבי, בשכונת בורו-פארק בבורקלין, היה גדול מאות חסידים לבושי חג. בשעת שיחתנו הרים הרבי את ידו לאות, ושקט השתרר באולם. לפתע נשמע קול בוקע ועולה מתוך הדממה. צמרמורת חלפה בעצמותיי. זה הקול המוכר, הרודף אותי מקרקוב ומצינסטוחוב. סירבתי להאמין שזה אכן קולו של מנדלבאום. לפי חישובי האיש צריך להיות בשנות השמונים לחייו. קשה היה לי להאמין כי עודנו חי ושר.

הרהורי נקטעו כאשר הרבי חזר לשאול, ואני נפיתי להגיב. הקול המשיך להדהד באוזניי, וסיפרתי לרבי על המפגש שהיה לי בצינסטוחוב עם יוס'ל מנדלבאום, שנהג לשיר על שולחן אביו המנוח, רבי בן-ציון הלבפשטס. תיאורתי את מצבנו במחנה, את שיחותינו שם ואת הפרידה ממנו. הרבי חיך ושוב הרים את ידו. אחד משמשיו ניגש אליו, והרבי לחש דבר מה על אוזנו.

כעבור כמה דקות התייצב ליד הרבי איש הדור בעל זקן לבן. האיש רכן לעבר הרבי והמתין למוצא פיו. הרבי קם מכיסאו, הוליד את האיש אליו והצביע עליו: "הנה זה יוס'ל מנדלבאום". עמדתי המום, בלי יכולת להוציא הגה מפי. הרבי ביקש לרכך את המפגש. "זקנו הלבין, אבל קולו גבר מאז", אמר. שוחחנו מעט.

כעבור כמה רגעים חזר ר' יוס'ל למקומו, ולבקשת הרבי השמיע את הקטע 'מקדש מלך' שעליו סיפרתי לו. היה זה מרגש מאד. מאות החסידים שישבו מולי וסביבי הופיעו לנגד עיניי כאותם עלובי חיים שעמם חלקתי את פיסת האדמה הטחובה בצריף של מחנה צ'נסטוחוב. פתאום חשתי את הקור המקפיא את העצמות, ורק קול שירתו החרישית של יוס'ל מנדלבאום "מעוז צור ישועתי", בלילה הראשון של חנוכה ההוא, ממס את הקפאון.

על פי "עם כלביא", מאת נפתלי לאו-לביא

בתוך עצמו. הוא ראה בלולק (ישראל-מאיר) אחי, ובמידה מסויימת גם בי, בבואה של בניו שנספו עם אמם.

באחד מימי חודש טבת (תש"ה) יצא משלוח מהמחנה שלנו. השמועה אמרה שהאנשים נשלחים לגרמניה. במשלוח היה גם יוס'ל מנדלבאום וחבורתו. שוב עברתי חוויה קשה של פרידה, וחזרתי אל ידידי הקשישים מפיוטרקוב, עמם הגעתי לכאן. כאבתי את אובדן הקשר עם מנדלבאום, שהחזיר אותי אל ימי ילדותי המאושרים. גם ספר התנ"ך שנשאתי עמי מהבית נעלם עם מנדלבאום, שביקש לעיין בו.

שבוע לאחר מכן הגענו למחנה בוכנוולד. שם, במכלאה שבה חיכינו לתורנו להכנס לבית החיטוי והרצחה, מצאתי את עקבותיו של מנדלבאום. בערימת החפצים שהאסירים השאירו על המגרש הבחנתי בספר מוכר מבצבץ. משכתי את הספר והנה זה ספר התנ"ך שלי. ידעתי אפוא שגם מנדלבאום הגיע לכאן. אך מאמציי לאתרנו במחנה העלו חרס.

ארבעים שנה לאחר מכן, כשהייתי קונסול ישראל בניו-יורק, הוזמנתי לבית המדרש של הרבי מבובוב, רבי שלמה הלבפשטס. היה זה בחנוכה תשמ"ה.

קמתי והגעתי בזחילה לקצה הצריף. מצאתי שם קבוצת אנשים מזמרים חרש מנגינות מוכרות, בניצוחו של יוס'ל. מחזותו המרשימה, כפי שזכרתי, נשאר רק שפם דקיק מעל שפתיו הצרות ומתחת לחוטמו, שבלט על רקע פניו הנפולות. קולו הנעים והמלטף לא השתנה. קול כזה לא שוכחים. "שב כאן איתנו" הזמין אותי אחד מהחבורה. כולם היו אנשי קרקוב שבאו לכאן ממחנה פלשוב, דרך מחנה סקארז'יסקו, שם עבדו במפעלי 'האסאג' לנשק ולתחמושת. שעה ממושכת עשיתי בחברת האנשים האלה ועזבתי אותם בהרגשה טובה, שהנה רכשתי לי ידידים חדשים, שבתנאים הללו היו נכס יקר-ערך.

כעבור זמן מה חל חנוכה, ומנדלבאום הדליק נר ראשון. תרמיל ריק של קליע רובה שימש נר. החבורה כולה שרה בדבקות "מעוז צור ישועתי" והיה גם מי שדאג לחלק בינינו תפוחי-אדמה אפויים. זו היתה חגיגה מוזרה. לציון נס החנוכה שאירעו לאבותינו, בעוד אנו יושבים כאן כנידונים למוות המחכים לתליין.

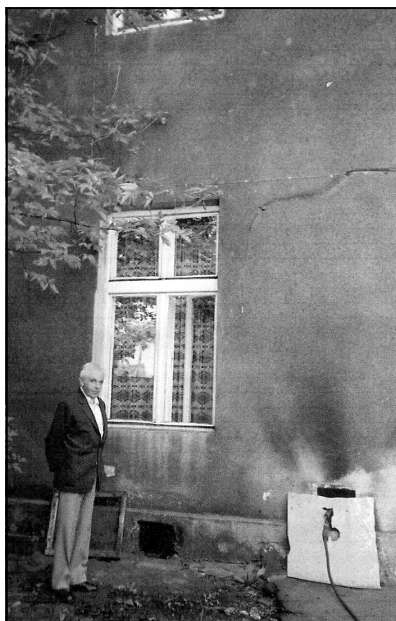
כמעט מדי יום ביומו נפגשתי עם חבורת מנדלבאום. יוס'ל היה מאופק ומכונס

ניצלתי בעת חיסול בית היתומים

אותה, השענו אותה באלכסון על השער, וטיפסנו כזיקיות אל הרחוב. כששמעתי קולות של השומרים שחיפשו אחרינו, צעקתי לחברי "עלה מהר", ובעוד אני מנסה לסייע לו, הגיעו השומרים ומשכו אותו למטה.

קפצתי לרחוב ונקלעתי לחבורת יהודים הצועדת ברחובות הגיטו, תחת עינם הפקוחה של שומרים פולניים. הבנתי שנפלתי מן הפח אל הפחת, וסופי לאבדון. שלפתי מכיס החולצה 40-50 זלוטי, שכר שקיבלתי מהקבלן ווסטרייך שהעסיק אותי בגטו, והושטתי אותם לשוטר הפולני שהיה אחראי להובלת החבורה. אמרתי לו: "אני לא שייך לקבוצה הזו". "לך" אמר לי השוטר, ולקח את הכסף. חיי ניתנו לי במתנה.

המשכתי להסתובב בגטו. עם חשיכה פגשתי לפתע שוטר יהודי, ואמרתי לו שאין לי לאן ללכת. הוא דאג להוביל אותי לאישה טובת לב בשם ברטה קשונסקה – חברת ארגון ה"בונד" שלא סרבה לעזור לילד יהודי. אצל ברטה מצאתי בית ומחסו עד לחיסול גטו קרקוב, והועברתי למחנה פלשוב. שם נקשר גורלי בחסיד אומות העולם אוסקר שינדלר.

אחרי עשרות שנים, על יד הצורה ביוזפינסקה 35

אריה (לייבל) שדה (ביטרספלד)

בן 14 הייתי כשנפטרה אמי בגטו קרקוב, ואני צורפתי לבית היתומים היהודי ברחוב יוזפינסקה 35 – מעון "בורסה". באחד מימי אוקטובר 1942 פגשתי בגטו שכן לשעבר שאמר לי כי שמע שיש תוכנית לחסל את ילדי בית היתומים, במסגרת "משלוח" מהגטו.

החלטתי שלא לשוב למעון, אבל חזרתי כדי להציל חבר טוב שנשאר במקום. ספרתי לו על מה ששמעתי, והצעתי לו שנברח יחד. הוא היסס ולבסוף הסכים. עוד אנו מדברים, והשומרים הגיעו וחסמו את מבוואות הבית, והחלו לארגן את הילדים למשלוח. שכנעתי את חברי לרדת אתי למרתף הפחמים בבניין עם שני דליים, בתואנה של הבאת פחמים לחימום, בידיעה כי במרתף יש פתחי איורור קטנים הפונים החוצה ואולי נצליח לחמוק דרכם לרחוב יוזפינסקה, ולברוח אל מחוץ לאיזור בית היתומים.

ירדנו במהירות במורד המדרגות אל המרתף, עם הדליים, והתחלנו להוריד ערימות פחם שהסתירו את הצורה אל החופש. טיפסנו והצלחנו להגיע לחצר הבית, אך השערים היו נצולים וחומה גבוהה. בתושיה ובמזל גילינו קורה גדולה, גררנו

חוגגים בטמפל חגים פולניים

שלוש פעמים בשנה חגגו יהודי קרקוב את החגים הלאומיים הפולניים בעצרת גדולה שהתקיימה בבית הכנסת ה"טמפל" שברחוב מיודובה 24 בקז'ימיר: הראשון היה 3 במאי - יום הקונסטיטוציה, היום שבו קיבל הפרלמנט הפולני את החוקה בשנת 1791. הארוע החגיגי השנתי השני היה ב-11 לנובמבר - יום העצמאות הפולני. ביום זה בשנת 1918, בשעה 11:11, הסתיימה מלחמת העולם הראשונה ופולין קבלה את עצמאותה בראשותו של המרשל יוז'ף פילסודסקי לאחר ששוחרר מהכלא. החגיגה השנתית השלישית היתה ביום הולדתו של המרשל פילסודסקי.

ההכנות

לקראת החגיגות ימים אלה היו מרובות. הזמנות נשלחו למכובדים שביהודי קרקוב ולמכובדים ברחבי פולין. לכבוד האירוע הכין החזן והדרשן הקבוע של הטמפל, גדול ציוני קרקוב ד"ר יהושע טהון, את דרשתו המשלבת את מקומם של יהודי פולין באומה הפולנית העצמאית והמתפתחת, ואחריו המשיך את דרכו יורשו, ד"ר שמלקס. בית הכנסת צוּחַצַח ולבש הדר עוד יותר מהדרו הרגיל. נגני העוגבים שעמדו בגלריה במיוחד לכבוד הימים האלה, כיוונו את הכלים והתאמנו בנגינה עם מקהלת בית הכנסת לכבוד היום הגדול.

הטמפל בשנות השלושים של המאה ה-20

שלוש פעמים בשנה, ביום החג המיוחד, לבשו ילדי בתי הספר היהודים מחלצותיהם, ושמו פעמיהם בשעות הבוקר לבית הכנסת הטמפל. הילדים צעדו כשהם מסודרים בטורים לפי הכיתות וזרמו מכל סביבות בית הכנסת: מבית הספר היהודי היסודי שברחוב מיודובה 36, מבית הספר היסודי העברי שליד הגימנסיה ע"ש הילפסטיין ברחוב בז'ובזה פינת פודבז'יץ, מבית הספר המקצועי, מהגימנסיה ועוד.

בטמפל עצמו עלו הילדים לגלריה ששימשה בדרך כלל כעזרת נשים, ושם ישבו במשך כל זמן העצרת. ראשית התפללו תפילה יפה ומיוחדת ואחר שמעו את דרשותיהם של ד"ר טהון ומכובדים אחרים, שרו את ההמנון ובסיום, חזרו בצורה מסודרת לבית הספר.

בטמפל עצמו עלו הילדים לגלריה ששימשה בדרך כלל כעזרת נשים, ושם ישבו במשך כל זמן העצרת. ראשית התפללו תפילה יפה ומיוחדת ואחר שמעו את דרשותיהם של ד"ר טהון ומכובדים אחרים, שרו את ההמנון ובסיום, חזרו בצורה מסודרת לבית הספר.

נורית אשכנזי

אדם שיינוביץ ז"ל

אדם היה ידידי, רעי, אחי. הכרותנו החלה עוד לפני המלחמה, בימי הגימנסיה העברית בקרקוב, ונמשכה לסירוגין 70 שנה. היו תקופות שמסלולי החיים שלנו רצו במקביל, אחר כך התרחקו ונפרדו לזמן מה על מנת להתחבר שנית; וחוזר חלילה.

בגטו עבדנו במכונאות רכב, בפלשוב גרנו באותו צריף, וברבות הימים נפגשנו במוסך המחנה. יחד נשלחנו למפעלו של שינדלר ועבדנו שוב במוסך. על התקופה הזאת אני מספר בגאווה, כי במשך כמעט שנה התחלקנו בכל פרוסת לחם ובכל צלחת מרק, וזה היה דבר לא פשוט בימים ההם. בסתיו 1944 אדם צורף למשלוח למחנה פלוסנבורג ומשם לז'כביץ, ועברו עליו זמנים קשים ונוראים. עד יום מותו הוא שמר טינה למי שעולל לו זאת...

נפגשנו שוב בקרקוב אחרי השחרור. ויחד יצאנו מערבה בתקווה לגלות עקבות של בני משפחותינו. כשנוכחנו לדעת שנותרנו גלמודים בעולם, חזרנו ללינץ שבאוסטריה, שם לקחנו יחד חלק פעיל בארגון ההפגנה הגדולה לשיפור תנאי המחיה של שוכני מחנות העקורים. אדם התחיל לעסוק בעבודה ציבורית בתוך המחנה.

נפגשנו שוב על ספינת מעפילים "התקווה", אך השמחה הייתה קצרה - ליד חופי הארץ נתגלתה האוניה, ונכבשה על ידי ארבע משחתות הצי הבריטי. המעפילים הובלו לקפריסין ואדם נכלא בעוד מחנה בשרשרת הסבל, עבד כמתורגמן וחיכה לשחרור. התכתבנו כל הזמן.

עם הקמת המדינה זכו גולי קפריסין ואדם בתוכם להגיע ארצה ואף ליטול חלק במלחמת השחרור. בתום הקרבות שנינו השתחררנו, נישאנו לבחירות לבנו, הקמנו משפחות והתחלנו את חיינו בארץ. ידד משותף מימי המחנה פתח מפעל תעשייתי ומינה את אדם למנהל. הוא השקיע בעבודתו את כל מרצו ולהטו, כי זאת צריך לדעת: אחת מתכונותיו של אדם הייתה יושר והתמסרות ללא פשרות לנושא, דבר שלפעמים גרם לחיכוכים עם הזולת. אגב, גם בעניינים פוליטיים הוא לא ידע להתפשר, דבר שבוודאי לא הקל עליו, אך ראו זה פלא: למרות ששנינו החזקנו בדעות הפוכות באופן קיצוני - בחיים לא יצא לנו לריב או אפילו להתווכח עליהן. מלבד העבודה, המשפחה הייתה כל עולמו. היה יכול לספר בלי סוף על חיה אישתו האהובה, על בנותיו ומאוחר יותר על הנכדות והנכד. פטירתה ללא עת של בתו הבכורה פגעה בו קשות והותירה פצע פתוח שלא הגליד לעולם... את כאבו שיקע בעבודה (הוא המשיך להשכים קום ולנסוע לעבודה עד גיל 85!) ובאהבתו לנכדיו...

ההתמסרות, ההגינות, הנאמנות למשפחתו ולידידיו ודבקות ברעיונותיו איפיינו אותו כל חייו. הוא לא הבחין שמחלה אימה חדרה לגופו ועושה בו שמות. כשהבין, היה כבר מאוחר מדי. המאבק היה קצר מאוד וגופו הוכרע על ידי המחלה.

למשפחתו ולנו, קומץ ידידי החולך ומתמעט, ייחסר אדם יקר ואהוב. נזכור אותו תמיד באהבה גדולה וערגה... תנוח אדש על משכבך בשלום! ת.נ.צ.ב.ה.

נחום מנור

קוראים כותבים

שני מורים מבית הספר שלנו, בית הספר העברי - מר קון (אבא של רותקה חברת קיבוץ מעלה החמישה), ומר רובינשטיין - היו יוזמי ומקימי תנועת "הצופה" בקרקוב. כל מדריכי הקבוצות השתייכו להנהגת התנועה, ומספר מצומצם מהם נבחר למפקדה. כל השנים הייתי חברת המפקדה. יחד עם המורים ערכנו תכניות עבודה לקבוצות.

הפגישות של הקבוצות התקיימו פעמיים בשבוע: בשבת לפני הצהריים, ואחד מימי אמצע השבוע בשעות אחר הצהריים. היו לנו שיחות בעלות תוכן ציוני, ללא כל צביון פוליטי או מפלגתי. למדו ושרנו שירים בעברית וגם את תרגילי הסדר ערכנו בעברית.

רוב המדריכים היו מבוגרים ב-2-3 שנים מהחניכים, אך היו גם 3 מדריכים מבוגרים יותר, וביניהם מיכאל פלדבלום שעמד בראש "הצופה", ועלה ארצה לפני

המלחמה. הקבוצות היו נפרדות לבנים ולבנות. אימצנו את תורתו של פאדן פאול, מייסד תנועת הצופים העולמית.

הקמנו את תנועת "הצופה" ליד בתי ספר עבריים בשתי ערים: סוסנוביץ וטרנוב, והיינו בקשר עם המדריכים שם. היתה לנו תלבושת מיוחדת והמנון.

מהמדריכים שלא שרדו את השואה אני זוכרת רק את דולק דונקלבלאו, לוסייה מיפלב ואסצ'יה לאולכט.

דורה הנפלד

בגליון "תרבות וספרות" קראתי את דבריו של הסופר האהוב עלי ש"י עגנון: "אמונה בתי היקרה תחיי". ברגשי כבוד והערצה קראתי את דבריו המופנים לבתו אמונה, אך כשראיתי מתי נכתבו הדברים, נצבט לבי. הם נכתבו בשנת 1942.

שנת 1942 היתה שנה שבה לא רק דובר והוחלט על "הפתרון הסופי" כי אם הופעל הלכה למעשה השימוש בגז ציקלון, מאות אלפים מבני עמנו הובלו למחנות ההשמדה (בלז'ץ ואחרים, עוד לפני אושוויץ).

וגדול סופרי ישראל כותב בשנה זו לבתו על הצלחותיו עם ספר חדש... על השתתפותו באיזו חתונה שבה פגש את שמנה וסלתה של ירושלים ועל כך "לפני השינה הקריאה בגרמנית מרגיעה אותי..."

שום דבר לא העכיר את רוחו של גדול סופרי ישראל כשכתב את הדברים האלה לבתו. ואילו לבי נשבר לשקראתי אותם. מה לנו לבוא בטענות לעמי העולם על ששתקו נוכח מעשי הגרמנים? האם גם בארץ התעלמו עד כדי כך מהנעשה אז באירופה?

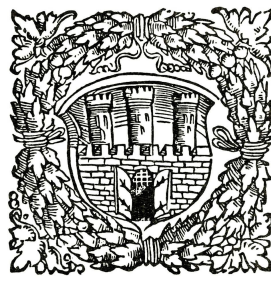
מרים עקביא

כל מה שרצית לדעת על בתי הדפוס היהודיים בקרקוב

העברי של הגרמני קרל בודוויזר (Budweiser).

ב-1879 פותח יוסף פישר, שהיה גם חזן בטמפל, את בית הדפוס העברי ברחוב גרודצקה 62. בסוף המאה ה-19 החל יוסף פישר מוציא לאור, בהשקעה עצמית, פרסום בשם "הזמן", שעורכו היה ראובן אשר ברנדס (Braudes) מוויילנה. ב-1892 חדל הפרסום הזה לצאת לאור, ופישר מביא מברלין את עורך "המגיד" י.ש. פוכס, ושבועון בשם "המגיד החדש" מתחיל לראות אור בבית הדפוס בשנים 1892-1903. שמו של בעל בית הדפוס יצא למרחוק, אך גם בשל הצנזורה הרוסית, מספר רב של פרסומים בעברית רואים אור בקרקוב. הסופר והפילוסוף אחד העם (אשר גינצבורג) מגיע לשהות ממושכת בקרקוב על מנת להדפיס אצל פישר את הירחון שלו "השילוח"; לאכן מגיעים גם פרץ, חיים נחמן ביאליק, פרישמן, מנדלה מוכר ספרים, רבניצקי, ד"ר קלאוזנר, שלום עליכם, שלום אש, ורבים אחרים מבין סופרי האידיש והעברית. במשך הזמן העבירו כל הוצאות הספרים העבריות את הדפוסותיהם לבית הדפוס של פישר, ביניהם אחיאסף, תושיה מוורשה, מוריה מאודיסה, ואחרים. ב-1914 נפטר יוסף פישר, ומלחמת העולם הראשונה הביאה את הקץ על בית דפוס זה.

בשנת 1895 הגיע לקרקוב נפולאון נפתלי יוסף טלו, שלמד את מקצוע הדפוס בגרמניה ובלבוב. טלו רכש בית דפוס קטן מ-פ.ק. פובודקיץ והקים את "הדפוס הלאומי נ. טלו" שהיה אחד החדשים והגדולים בפולין. הדפוס עבר מספר כתובות, עד שבשנת 1912 עבר למשכנו הקבוע ברחוב וולסקי (היום רחוב פילסודצקי). בבית הדפוס הודפסו הספרים החשובים ביותר של התקופה וגדולי הסופרים הדפסו במקום את ספריהם. בפברואר 1939 המיר טלו את דתו ושינה את שמו לנפולאון יוזף, אך בכך לא הצליח להציל את חייו ובשנת 1941 נפטר בוורשה. לאחר המלחמה הולאם בית הדפוס ורק ב-2005 עבר לידיים פרטיות.

נחקק מחבק קרנאק טליד הנטי
אליקים בר חיים זל חקליץ
מחקק

סמל בית הדפוס הליץ, 1536

בשנת 1530 נוסד בקרקוב הדפוס העברי הראשון על אדמת פולין על ידי האחים שמואל, אשר ואליכס הליץ (Halicz), בניו של חיים שהגיעו לעיר מפראג. בשל קשיים כלכליים המירו, בשנת 1538, האחים את דתם, ושינו את שמם לאנז'י, פאבל ויאן. הדפוס הוסיף להדפיס ספרים עבריים, אך היהודים סרבו לקנות ספרים שהודפסו על ידי מומרים. המלך זיגמונט הזקן ציווה על קהילות קרקוב, לבוב ופוזנן לרכוש ספרים מהאחים, אך היהודים התחכמו, ולאחר רכישתם - קלקלום. בספריית האוניברסיטה האיגלונית נמצא היום עותק יחיד בעולם של הברית החדשה שהודפס על ידי האחים בבית הדפוס בשנת 1540, בשפות גרמנית-עברית.

מצבו הכלכלי הקשה של הדפוס הביא לסגירתו, ובמשך 30 שנה לא היה דפוס עברי בקרקוב.

בשנת 1568 הגיע לקרקוב יצחק בן אהרון פרוסטיץ, מפרושדיב שבמורביה, שמוצאו מאיטליה, שם למד את מקצוע הדפוס. יצחק פתח בית דפוס חדש בעיר, לאחר שקיבל מהמלך זיגמונט אוגוסט רשות להדפיס ספרים בעברית, כולל תלמוד, תוך הבטחה לאי-תחרות במשך 50 שנה. בשנת 1600 עבר ניהול הדפוס לבניו ונכדו של יצחק, ובמשך 61 שנות קיומו של הדפוס, עד שנת 1629, הודפסו בו כ-340 כותרים בעברית וביידיש.

בשנת 1631 נפתח בית דפוס של מייזלס, שנסגר תוך זמן קצר בשל קשיים כלכליים שנבעו מהמלחמות.

במהלך כל המאה ה-18 אין דפוס עברי בקרקוב.

בראשית שנות העשרים של המאה ה-19 נפתח בקרקוב הדפוס של נפתלי הירש ובנו אהרון סלומון שפירא.

במשך כ-20 שנה, בשנים 1863-1880, פועל בעיר בית הדפוס

ניסיונו של השטן לפתות את ר' ישראל-איסרל מקרקוב

ור' איסרל?

הוא נשאר בדעתו...

"יש לי הזמנה גדולה ודחופה מחצר המלך, עסקה שעלי לבצעה עוד היום ואם לא תאפשר לי לבצע את הקנייה תפסיד

כסף רב ואלץ לא אחזור לקנות עד קץ הימים..." אמר השטן וסינן מבין שפתיו "ואשכנע את חברי הסוחרים שלא יקנו בחנותך..."

אולם ר' איסרל נותר איתן בהחלטתו: "יכול אתה לקנות בכול מקום שתחפוץ, אני את חנותי נועל..."

ניסה השטן לפתות את ר' איסרל "אשכנע לך כפליים..." אבל איסרל, איתן כסלע. ראה השטן שלא מצא דרך לפתות את איסרל ועזב את החנות.

ור' איסרל שלנו, נעל את חנותו והלך לביתו להתכונן לקראת בואה של שבת המלכה.

ראו בשמיים שר' איסרל עמד בכול הפיתויים ויותר על העסקה בשל השבת, החליטו לגמול לו על כך.

תשעה חודשים לאחר מכן נולד לר' איסרל ולרעייתו בן זכר שנקרא בישראל - משה. הלוא הוא ר' משה בן ישראל (איסרל) איסרליש הידוע בכינויו הרמ"א, גדול פוסקי אשכנז, שסמכותו הוכרה לדורות.

שמע, הוסיף וגרע: אודי צין

פנים בית הכנסת הרמ"א

צדיק גדול היה ר' איסרל שהיה סוחר גדול בקרקוב ובנקאי ידוע בשעריה. אדם שומר מצוות ומקפיד בקלה כבחמורה. עד כדי כך היה מקפיד, שאת חנותו הגדולה שהכילה סחורות מכל טוב היה נועל מדי שישי בחצות היום וממחר להתכונן לקבל פני שבת המלכה.

מספרים בקרקוב שיום אחד החליט הסטרא אחרא, הלוא הוא השטן, להעמיד במבחן ולהכשיל את ר' ישראל איסרל הסוחר. מדוע להעמיד במבחן את הצדיק? כי הרי ידוע במחוזותינו כי זהו מנהגו של השטן מאז ומעולם...

והשטן שידע על הליכות חייו של ר' איסרל ועל מנהגו לנעול את חנותו בצהרי יום שישי, התייצב בחנותו של הנ"ל, ממש לפני נעילתה, כשהוא לובש דמות סוחר.

"בכוונתי לבצע רכישה גדולה בחנותך!" הודיע השטן לאיסרל. ובעוד הוא מתחיל לבחור את הסחורות המבוקשות פנה אליו ר' איסרל ואמר: "מצטער, אך יואיל נא כבודו להפסיק מעשיו ולחזור לחנות בראשית השבוע הבא. ואז יבחר כול אשר תאבה נפשו! עכשיו עלי לנעול את החנות וללכת להתכונן לשבת."

והשטן בדמות הסוחר ענה לו תוך שהוא מגחך: "הרי יש עוד כמה שעות טובות עד לכניסת השבת. מה החיפזון? בכוונתי לרכוש כעת לפחות את מחצית המלאי שבחנותך!"